

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Факультет психології та соціального захисту

Кафедра соціальної роботи, управління та суспільних наук

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК**

Матеріали
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
18 грудня 2025 року

Львів – 2026

УДК 316.4.05: 009. 37.032

Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток.
Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 18 грудня 2025 р.; [за ред.: Нагірняк М.Я.]. Львів : ЛДУ БЖД, 2026. 590 с.

Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (грудень 2025 р.) присвячені стратегічним змінам у системі соціальної роботи під впливом воєнного стану. У збірнику проаналізовано перехід до розвивальної парадигми та впровадження інноваційних технологій у соціальну політику. Особлива увага приділена комплексній підтримці ветеранів, військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які постраждали від наслідків бойових дій.. Матеріали охоплюють широкий спектр тем: від психологічної реабілітації та соціального супроводу в секторі безпеки до новітніх методів соціального менеджменту та взаємодії державних і громадських інституцій.

Опубліковані тези мають вагоме значення для модернізації вищої освіти та практичної діяльності. Вони спрямовані на: вдосконалення професійної освіти, формування компетентностей, професійних навичок майбутніх соціальних працівників, сприяння активному обміну досвідом між науковою спільнотою та практикуючими спеціалістами, розробку адаптивної та професійної моделі діяльності фахівця соціальної сфери, що відповідає викликам сучасності.

Це видання стане цінним ресурсом для широкого кола читачів, які прагнуть глибоко зрозуміти виклики, що постали перед соціальною сферою в часи війни та масштабних суспільних змін. Книга пропонує ґрунтовний аналіз пріоритетів розвитку галузі. Особливу увагу приділено стратегіям післявоєнного відновлення, що робить видання актуальним як для науковців, так і для практиків.

Головний редактор: НАГІРНЯК Михайло Ярославович

кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Протокол № 3, від 23 січня 2026 р.)*

© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2026

© Кафедра соціальної роботи, управління та суспільних наук 2026

© Нагірняк М.Я. 2026

Таким чином, операційна психологія постає як багатовимірною дисципліною, що поєднує аналітичну, консультативну, навчальну, прогностичну та поведінкову діяльність. Саме завдяки інтеграції психологічних принципів у структуру оперативного планування, підготовки та управління військовими підрозділами стає можливим підвищення ефективності, адаптивності та стійкості армій до викликів ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткачик О.Т., Яремко Р.Я. Особливості підготовки кризових психологів. Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Черкаси: НУЦЗУ, 2025. С. 342.
2. Guidelines for the Practice of Operational Psychology. American Psychological Association. Washington, DC : American Psychological Association, 2023. URL: <https://www.apa.org/about/policy/operational-psychology.pdf/>
3. Staal M.A., & DeVries M.R. Military Operational Psychology. *Psychological Services*. 2020. Vol. 17, № 2. P. 195–198. DOI: 10.1037/ser0000308. URL: https://www.researchgate.net/publication/327641703_Military_Operational_Psychology.

Марина КУЛЬЧИЦЬКА, Галина ХЛИПАВКА

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ХУДОЖНЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ДО СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ З ДОСВІДОМ ВІЙНИ

Повномасштабна російсько-українська війна призвела до появи великої кількості людей із досвідом фронту, полону, окупації та втрати. Водночас цивільне суспільство здебільшого

не має ані комунікативних, ані психологічних навичок для коректної взаємодії з тими, хто повернувся з війни. У методичних рекомендаціях для цивільних підкреслюється ризик ненавмисної ретравматизації через нетактовні запитання або спроби морального тиску («тримайся», «не думай про погане») [5; 6]. Отже, суспільству потрібні нові інструменти навчання емпатії та етичної комунікації.

Одним із таких інструментів є художня документалістика – гібридний жанр, що поєднує факти та свідчення з художнім осмисленням. Дослідники nonfiction підкреслюють, що цей тип літератури прагне не лише інформувати, а й занурювати читача в досвід іншої людини, створюючи «ефект присутності» [1; 2]. Саме завдяки емоційній залученості художня документалістика може моделювати коректні способи розмови про травму.

На прикладі книжки Артура Дроня «Гемінгвей нічого не знає» та фільму Дмитра Комарова «Вихід» визначимо, яким чином художня документалістика допомагає цивільним підготуватися до етичного спілкування з людьми з досвідом війни.

У сучасних гуманітарних дослідженнях травматичного досвіду наголошується, що пережиті екстремальні події часто не піддаються повній вербалізації, а їх осмислення відбувається опосередковано – через художні образи, фрагментарні наративи, паузи й мовчання. Саме мистецтво, зокрема художня документалістика, стає одним із ключових способів проговорення воєнної травми та її інтеграції в індивідуальний і колективний досвід [1; 7; 9]. Художня документалістика, працюючи на межі факту й образу, здатна передавати складну психологічну структуру воєнних переживань, не зводячи їх до схематичних пояснень.

В українській гуманітаристиці підкреслюється, що документальна література про війну не лише інформує, а й формує моральні орієнтири та способи бачення іншого [9]. Тому її освітній потенціал виходить далеко за межі суто естетичного.

Проблематика спілкування з ветеранами включає кілька ключових компонентів: повагу до меж співрозмовника; готовність слухати, а не розпитувати; уникнення знецінювальних фраз і кліше; орієнтацію на невербальні сигнали [5; 7]. Ці принципи важко засвоїти інструктивно – значно ефективніше сприймати їх у художньому прикладі, коли читач або глядач бачить модель правильної (або неправильної) поведінки в контексті щирої історії.

Книга Артура Дроня є корпусом коротких історій, заснованих на особистому фронтовому досвіді. У видавничих матеріалах визначено, що автор пропрацьовує власні травматичні спогади, а текст містить історії страху, віри, взаємної підтримки, смерті та любові. Авторська оптика «воїна-оповідача» формує атмосферу довіри: читач опиняється поряд із тим, хто говорить уривчасто, чесно, без пафосу. Така інтонація є дидактичною у сфері комунікації: вона вчить не вимагати від ветерана цілісних, хронологічних і деталізованих розповідей.

Дронь демонструє, що досвід війни не підлягає зовнішньому оцінюванню. Автор полемізує з традицією Гемінгвея та американської воєнної прози, зазначаючи, що ці моделі «не витримують випробування реальністю» українського фронту. Це нагадує читачеві: універсальних «готових» схем розуміння війни не існує, кожен голос має звучати окремо.

Книга також розширює образ ветерана: він не є ані стереотипним «героєм», ані «травмованим мовчазником». У текстах поєднуються гумор, страх, віра, розгубленість, любов. Така багатовимірність вчить цивільного не зводити людину до ролі «носія досвіду війни».

«Солдати приїжджають у відпустки, бачаться з рідними, спілкуються з ними, жартують, плачуть, сміються, щось говорять, а щось мовчать. Інколи навіть виглядають такими ж, якими були завжди. Але потім настає час повертатися, і вони миттєво старіють. Неважливо, скільки

ім років, просто всередині сидить щось таке, що зістарює їх до безкінечності. Вони лишаються самі з неможливістю пояснити, що в них всередині. Добровільне повернення на війну неможливо пояснити. Хіба подивитися на дитину» [3; с. 65].

В уривку війна постає як внутрішній, незавершений досвід, що не зникає з поверненням у цивільне життя. Зовнішня нормальність відпустки виявляється тимчасовою, адже мотив «миттєвого старіння» солдатів метафорично передає психологічну травму, не пов'язану з біологічним віком. Акцент на мовчанні та неможливості пояснення внутрішнього стану окреслює межі вербалізації воєнного досвіду і підкреслює етичну необхідність прийняття цього мовчання. Відмова від раціонального пояснення добровільного повернення на війну та фінальний образ дитини переводять текст у площину відповідальності за життя і майбутнє, а не логічної аргументації.

«Бо, говорячи про Різдво, хочеться говорити про тіло. Бог існував до Різдва й існує після нього. Різдво – це не поява Господа. Це Його рішення одягнутися в тіло. Освятити шкіру, м'язи й кістки Самим Собою. Безсмертя й вічність одягнулися в тимчасовість і тлінність <...>. Щоб ми у своїх клопотах і випробуваннях не могли дорікнути Богові, ніби Він не знає, як нам важко. Бог взяв і все це пережив також. Він точно знає, як нам. Ми можемо Йому по-справжньому довіряти не лише тому, що Він Бог. А й тому, що Він став людиною. І це одне з головних чудес Різдва. Чудо довіри» [3; с. 72–73].

У цьому уривку віра постає як форма довіри, що особливо важлива для людини війни, яка щодня стикається з тілесною вразливістю, страхом і болем. Різдво осмислюється не як віддалене богословське свято, а як жест Божої близькості: Бог обирає тілесність і проживає людський досвід зсередини, щоб бути впізнаваним у стражданні. Для військових така віра стає не втечею від реальності, а джерелом витривалості, адже ґрунтується на переконанні, що Бог «знає, як нам», бо сам пройшов шлях уразливості. Саме тому віра тут постає як опора,

що тримає людину не через обіцянку швидкої перемоги, а через довіру до Божої присутності в найважчих моментах.

«Люди тримаються за людей і за слова. Кожному потрібен хтось, хто говоритиме слова у найважчі життєві моменти. Дружина, яка просидить весь день, розмовляючи з тобою, а потім поставить розкладне ліжко біля лікарняного ліжка. Брат чи побратим, який щодня дзвонить і питає одне й те саме, але питає так, що не можеш не відповісти. Мама, яка знає, що навіть коли ти на неї злишся, то злишся насправді зовсім не на неї. І знає, що тобі точно все вдасться» [3; с. 159].

Уривок акцентує слово як форму підтримки в кризових станах, що є особливо значущим у комунікації з ветеранами. Показані моделі взаємодії – тривала присутність, повторюваний контакт, прийняття емоцій без персоналізації – не спрямовані на зміну стану людини, а створюють безпечний простір для відповіді або мовчання. Такий тип комунікації ґрунтується на стабільності й довірі, а не на пошуку «правильних» слів, і відповідає принципам делікатного спілкування з людьми з воєнним досвідом.

Документальний фільм Дмитра Комарова «Вихід» присвячений психічному здоров'ю в умовах війни. У стрічці показано історії людей, які пережили окупацію, фронт, поранення й полон. Фільм демонструє модель діалогу між журналістом (цивільним) і людьми з травматичним досвідом. У своїх інтерв'ю Комаров наголошує, що не намагається «витягнути» інформацію; навпаки, дає простір мовчанню, паузі, слёзам.

Важливою рисою фільму є акцент на невербальній комунікації: рухи рук, пози, відведення погляду, зміна інтонації. Глядач вчиться розпізнавати, коли людині складно продовжувати тему, коли варто змінити хід розмови, а коли підтримати мовчання. Такі моделі поведінки є безпосередньо прикладними для реального спілкування з ветеранами та свідками війни.

Цінним є й послання фільму про маленькі кроки до відновлення: похід до психолога, подорож, фізичне навантаження як спосіб повернення до відчуття власного тіла й цілісності. Глядач-цивільний отримує інтуїтивне розуміння того, як підтримати людину, не зменшуючи її болю та складності пережитого.

Поєднання книжки Дроня й фільму Комарова дає комплексну модель підготовки до діалогу: літературний текст розкриває внутрішню психологію війни; документальний фільм навчає невербальних способів взаємодії; обидва твори демонструють необхідність поваги до меж і права на мовчання; вони створюють у цивільного читача / глядача звичку чути, а не заповнювати розмову власними уявленнями.

Таке поєднання сприяє виробленню нового суспільного етикету комунікації з людьми, що пережили війну: делікатності, емпатії, відсутності тиску та стереотипізації.

Художня документалістика є важливим інструментом підготовки цивільних до етичної комунікації з людьми з досвідом війни. Завдяки поєднанню фактичності та художнього осмислення такі твори формують навички уважного слухання, толерантності до мовчання, поваги до меж співрозмовника. Книга Артура Дроня «Гемінгвей нічого не знає» моделює внутрішні стани й інтонації ветеранів, тоді як фільм Дмитра Комарова «Вихід» демонструє невербальні й поведінкові аспекти коректної комунікації. У підсумку художня документалістика постає як ефективний освітній і соціальний інструмент для суспільства, що переживає війну й готується до масштабної реінтеграції ветеранів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варикаша М.М. Література non-fiction: жанрові модифікації та тенденції розвитку. Національна спілка письменників України. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua>.
2. Документальна література : теоретичні дефініції та жанрові особливості. *Bikinedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org>.

3. Дронь А. Гемінгвей нічого не знає. Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. 168 с.
4. Дослідження української документалістики про Першу світову війну та сучасні конфлікти. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net>.
5. Комунікація з ветеранами і ветеранками : методичні рекомендації. Київ, 2023.
6. Методичні рекомендації Міністерства у справах ветеранів України щодо спілкування з військовими та ветеранами. Київ, 2023.
7. Люди з досвідом війни : психологічна підтримка та комунікація : посібник. URL: <https://howareu.com>.
8. Матеріали видавництва про книжку А. Дроня «Гемінгвей нічого не знає». Видавництво Старого Лева. URL: <https://starylev.com.ua>.
9. Промоційні матеріали та інтерв'ю про фільм Д. Комарова «Вихід». *Офіційний сайт телеканалу 1+1*. URL: <https://1plus1.ua>.

Оксана СТАСЕНКО

Комунальний заклад Львівської обласної ради
Львівський фаховий коледж декоративно
ужиткового мистецтва ім. І.Труша

ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ФАХІВЦІВ

Актуальність теми. Професійне вигорання фахівців соціальної роботи в умовах тривалих кризових та воєнних подій є одним із ключових викликів сучасної соціальної сфери. Постійна взаємодія з травмою, втратами, людським болем та обмеженими ресурсами призводить до емоційного